

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών

Τμήμα Ενηλίκων
Διδάσκων:
Γιάννης Ζιώγας
Αναπληρωτής
Καθηγητής

Διάφορες λέξεις – όροι για τις Εικαστικές Τέχνες

Εικαστικές τέχνες: όλες οι τέχνες που έχουν σχέση με την κατασκευή εικόνων: οι Καλές Τέχνες (ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική), οι Διακοσμητικές Τέχνες (κεραμική, κόσμημα, κλπ), οι Εφαρμοσμένες Τέχνες (Γραφικές Τέχνες, Διακόσμηση Εσωτερικών Χώρων κλπ), οι μορφές Τέχνης και Τεχνολογίας (computer art, φωτογραφία, ολογραφία, κινηματογράφος) και οι Πειραματικές Τέχνες (happenings, body art).

Χρώμα: Το φάσμα φωτός που αντιλαμβάνεται το μάτι. Οι κυριότερες ποιότητές του είναι:

Χροιά (Ταυτότητα) Χρώματος: ο βαθμός καθαρότητας της αξίας του χρώματος.

Τόνος Χρώματος: ο βαθμός σκοτεινότητας ή φωτεινότητας.

Αξία Χρώματος: οι αισθητές διαφοροποιήσεις μέσα στο πλαίσιο του φάσματος.

Εξουδετέρωση, εξουδετερωμένο: αναφέρεται στην ένταση του χρώματος. Το χρώμα ή η απόχρωσή του μετριάζονται από την εξουδετέρωση: την ανάμειξη δηλαδή με ένα αραιωμένο ενδιάμεσο (άσπρο, μαύρο ή γκριζο) ή κυρίως με την ανάμειξη με τις συμπληρωματικές του αποχρώσεις ή το συνδυασμό με οτιδήποτε από τα παραπάνω.

Πλαίσιο: Τα όρια της εικαστικής εικόνας (χωρικά ή χρονικά)

1

¹ Βασική βιβλιογραφική πηγή για την οπτική αντίληψη:

Rudolf A. (1999). *Τέχνη και Οπτική Αντίληψη, Η Ψυχολογία της Οπτικής Όρασης*, (μτφρ. Ιάκωβος Ποταμιάνος). Αθήνα: Θεμέλιο.

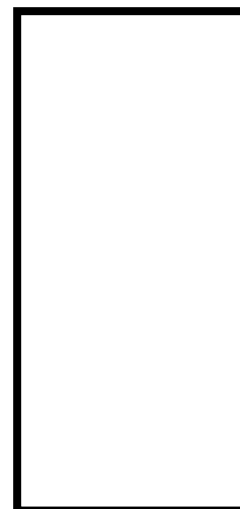
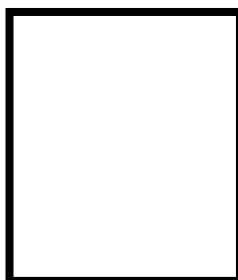
Itten, J. (1998). *Η Τέχνη του Χρώματος* (μτφρ. Ομορφοπούλου, Ι.). Αθήνα: Κείμενα Εικαστικών Καλλιτεχνών.

Κύρια Χωρικά Πλαίσια:

α. Οριζόντιο Παραλληλόγραμμο (τοπίο)

β. Κάθετο παραλληλόγραμμο (πορταίτο)

γ) Τετράγωνο

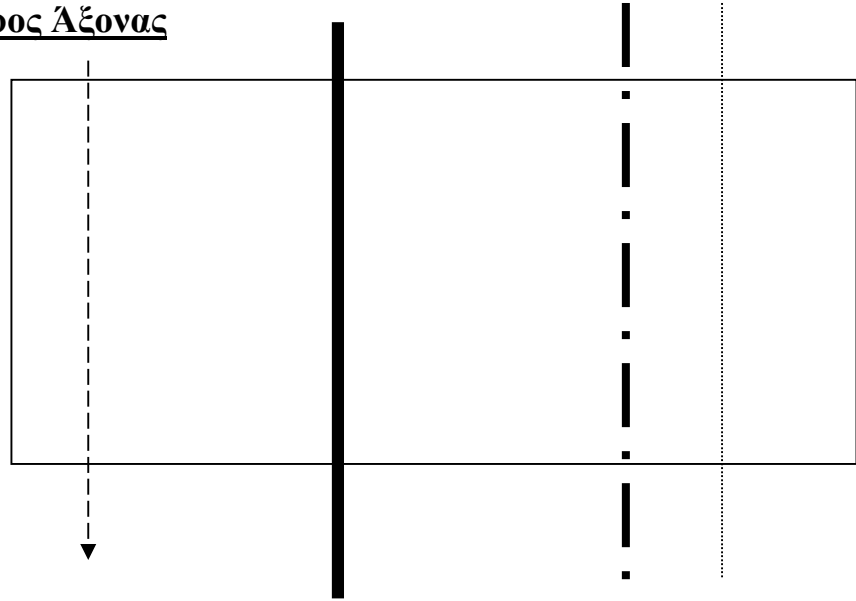

Πεδίο: ο χώρος μέσα στο πλαίσιο ή ο χώρος προς διαμόρφωση

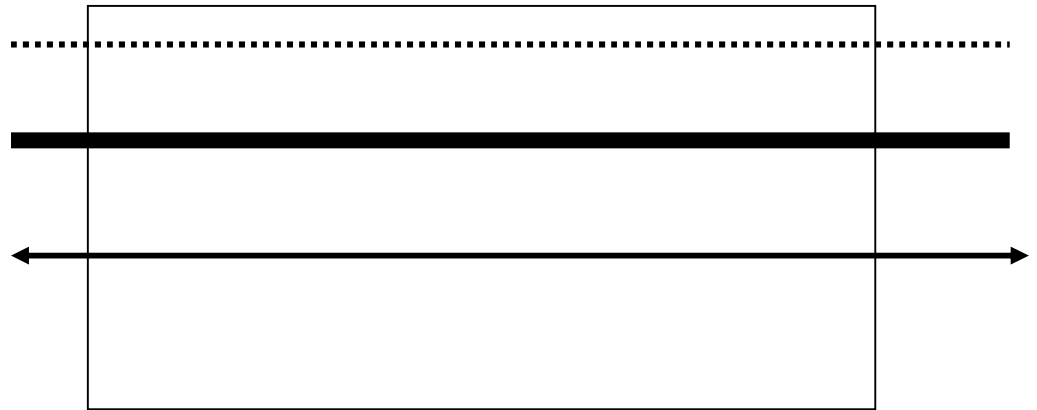
Άξονας: Μια ορατή (πραγματική) ή νοητή (οπτική) ευθεία γραμμή που σχηματίζεται από μοτίβα που δηλώνουν κατεύθυνση

ΜΠΖΟΨΑ - ΟΥΠΟΑΚ

Κατακόρυφος Άξονας

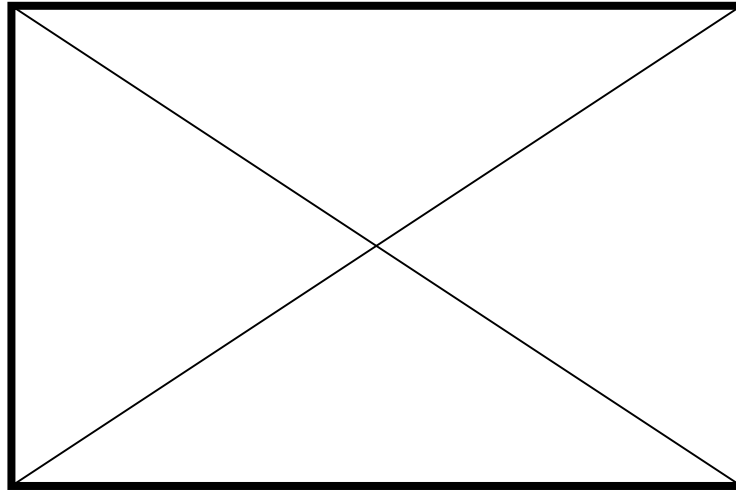
Οριζόντιος Άξονας

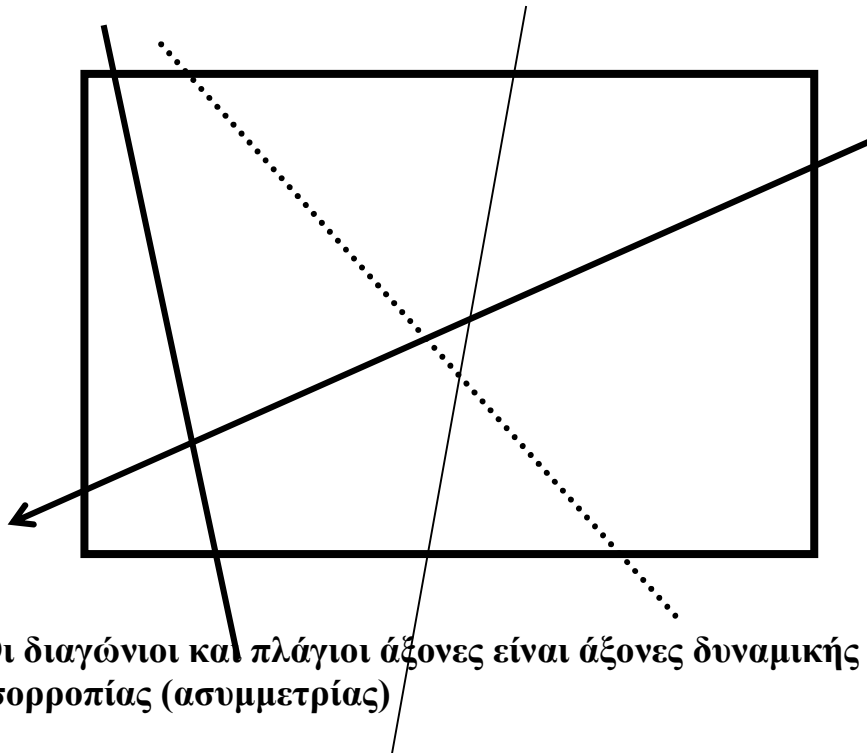
Οι οριζόντιοι και κατακόρυφοι άξονες (κάθετοι άξονες) είναι άξονες που σχηματίζουν σχέσεις στατικής ισορροπίας.

ΙΜ-Κ ΜΣ ΜΠΖΟΙΙΑ

Διαγώνιοι Άξονες (υπάρχουν μόνο δύο στο ορθογώνιο πεδίο)

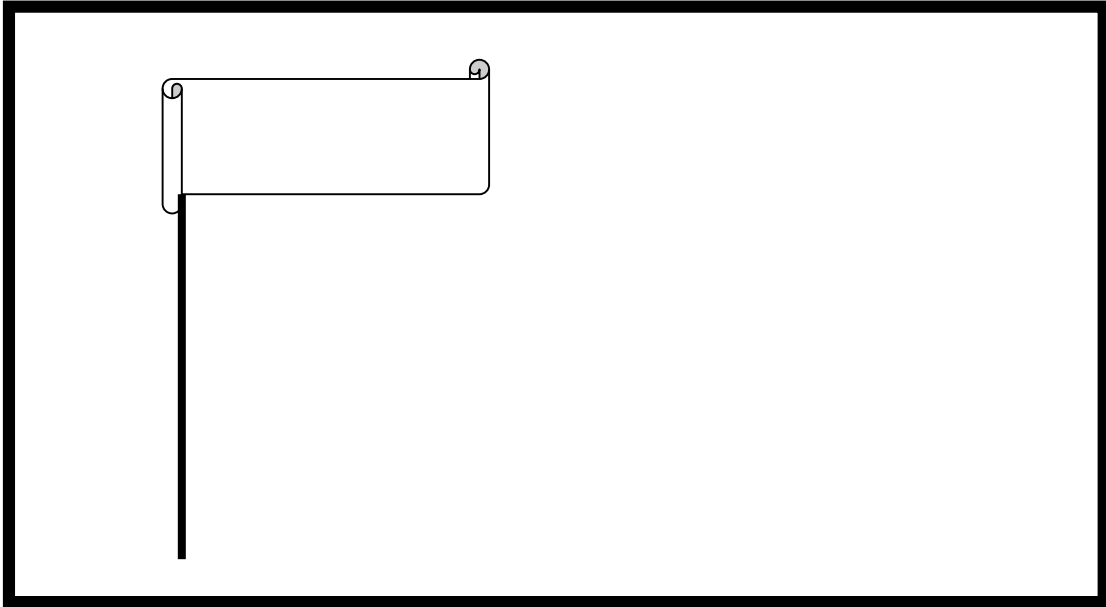
Πλάγιοι Άξονες

Οι διαγώνιοι και πλάγιοι άξονες είναι άξονες δυναμικής ισορροπίας (ασυμμετρίας)

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

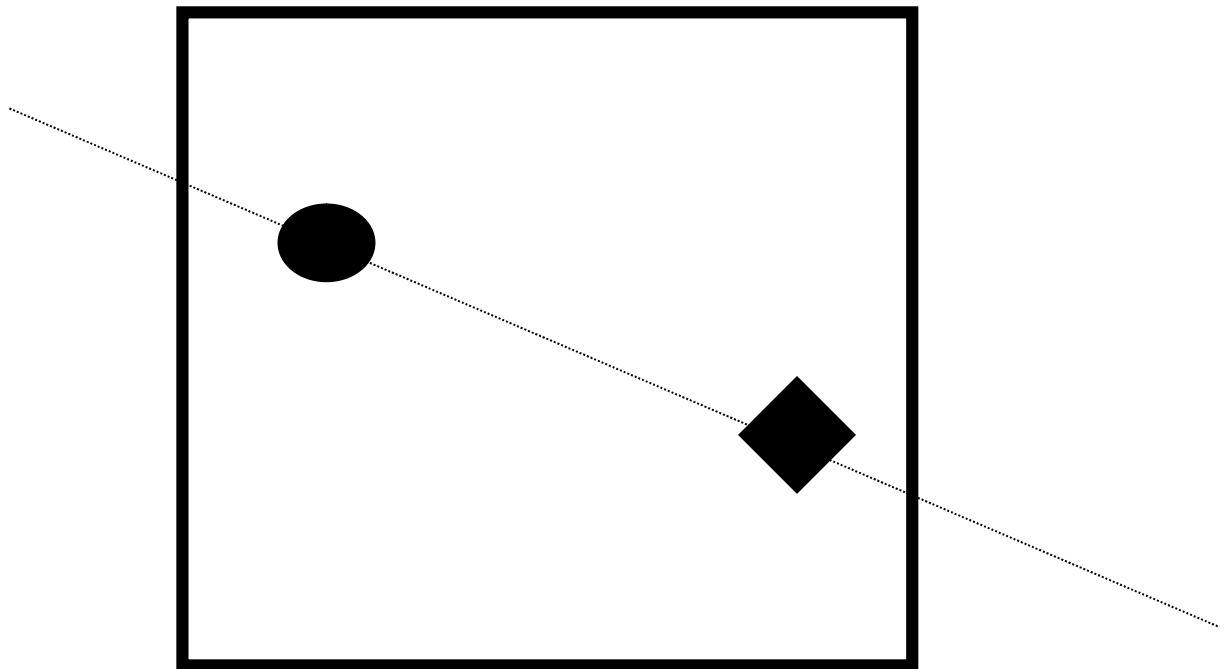
Τα στοιχεία που σχηματίζονται από ρεαλιστικά ή αφαιρετικά στοιχεία που υπάρχουν στο πεδίο.

Το κοντάρι της σημαίας σχηματίζει ένα πραγματικό κατακόρυφο άξονα,

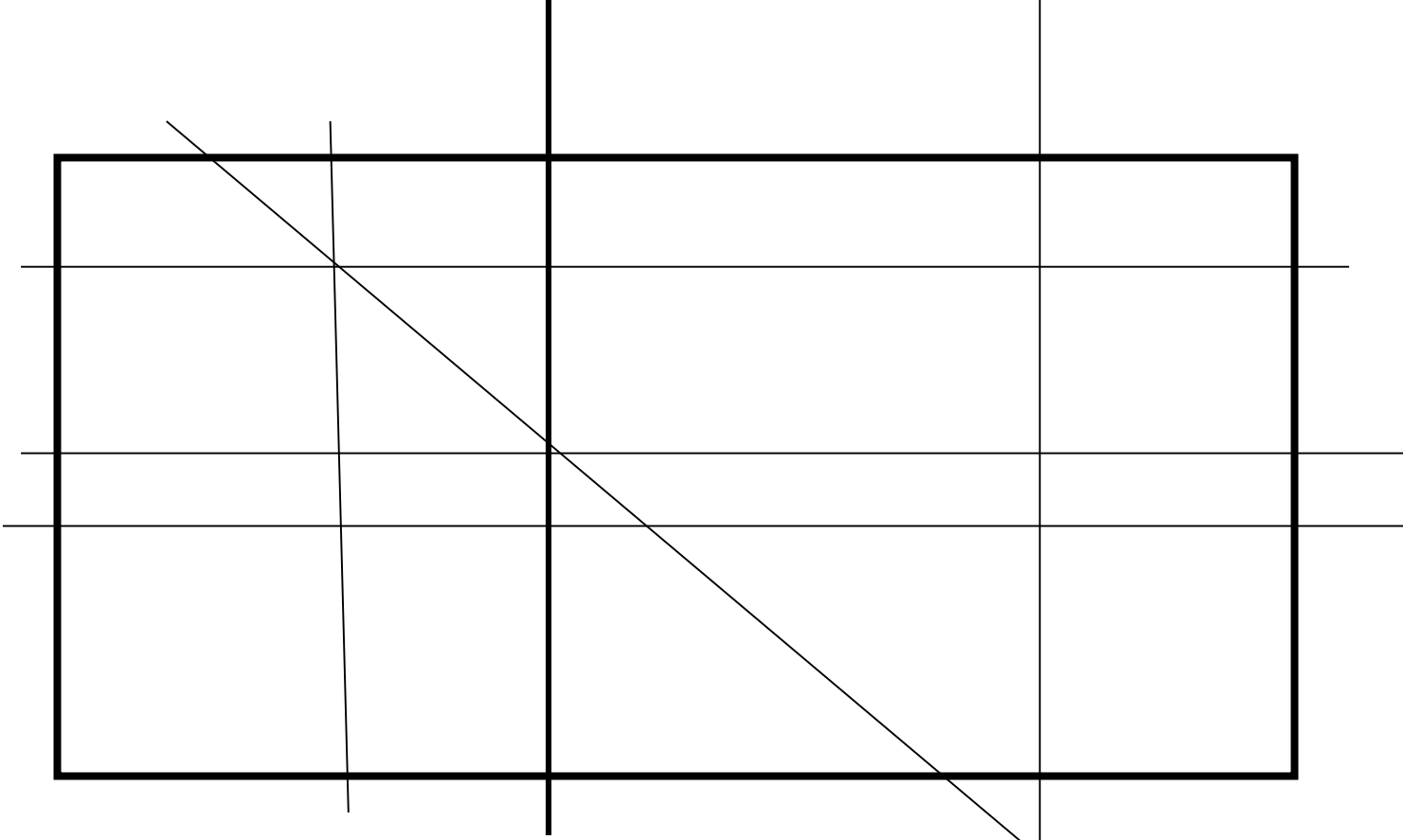
ΝΟΗΤΑ (ΟΠΤΙΚΑ) ΣΥΝΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τα στοιχεία που υπονοούνται από διάφορα άλλα πραγματικά συνθετικά στοιχεία

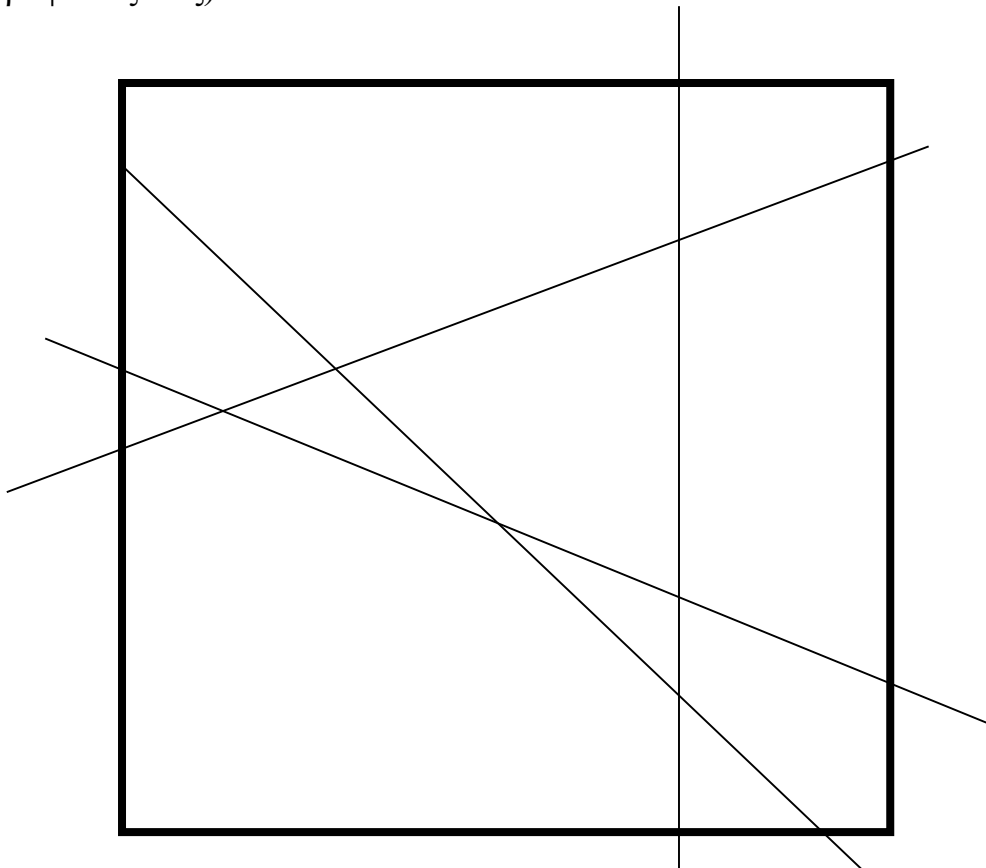

Ο άξονας $\chi\psi$ είναι νοητό - οπτικό στοιχείο που σχηματίζεται από τα πραγματικά στοιχεία ρόμβος – κύκλος

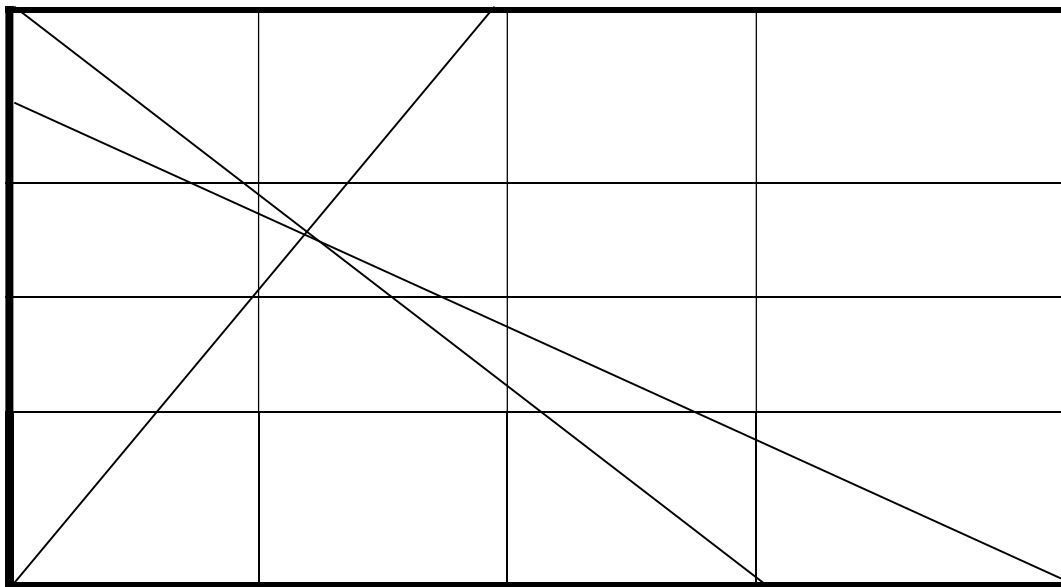
ΠΛΕΓΜΑ: το σύνολο των ορατών και νοητών αξόνων

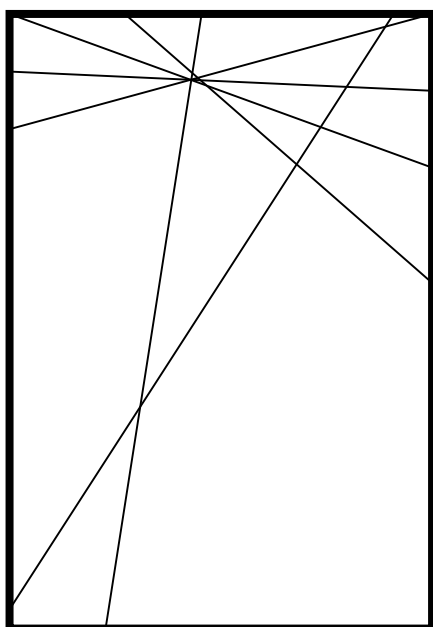
Πλέγμα στατικής ισορροπίας: κυριαρχούν οι οριζόντιοι και κάθετοι άξονες
(κατακόρυφοι άξονες)

Πλέγμα δυναμικής ισορροπίας: κυριαρχούν οι πλάγιοι και διαγώνιοι άξονες
(άξονες υπό κλίση)

Πλέγμα όπου οι διαγώνιοι και οι κάθετοι άξονες ισορροπούν

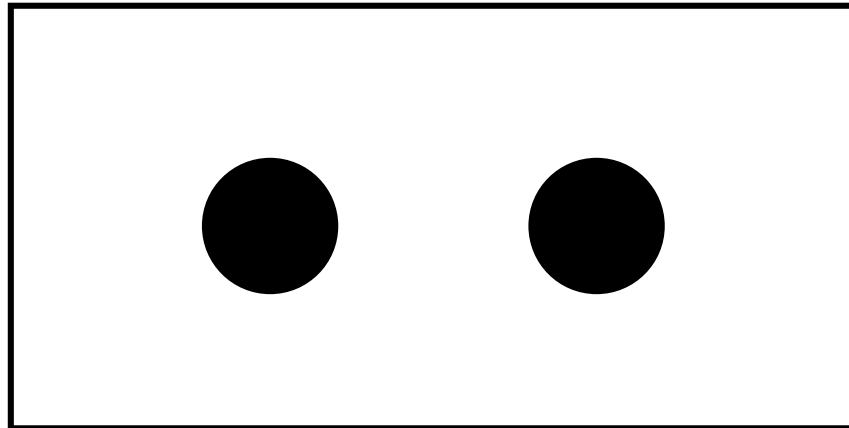
Πλέγμα διαγώνιων αξόνων σε κατακόρυφο πλαίσιο

ΣΥΜΜΕΤΡΙΑ (ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ) και σχέσεις ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑΣ (ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ)

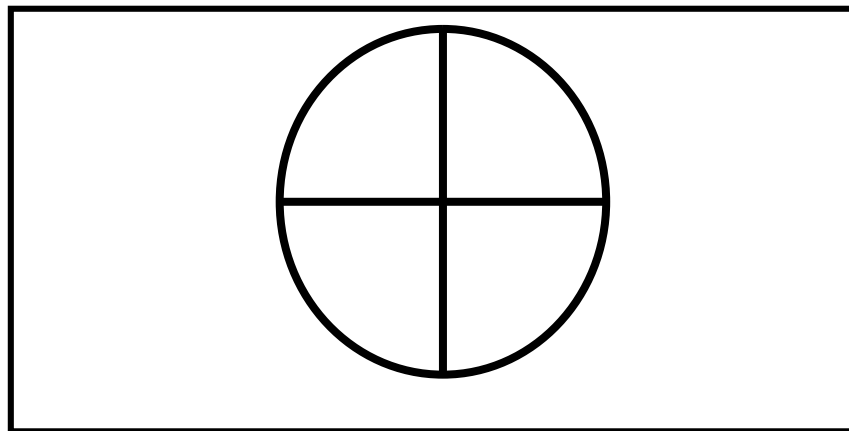
Τα στοιχεία ενός πίνακα δημιουργούν πάνω στην επιφάνεια της σύνθεσης σχέσεις ισορροπίας. Το αποτέλεσμα είναι ότι δημιουργούνται είτε σχέσεις συμμετρίας (ποσοτική ισορροπία) είτε σχέσεις ασυμμετρίας (ποιοτική ισορροπία). Για να γίνει κατανοητή η αντίθεση αυτών των δύο προσεγγίσεων η ασυμμετρία παρομοιάζεται με μια σύνθεση όπου το ελάχιστο μπορεί να ισορροπήσει το μεγαλύτερο ενώ στην συμμετρία ίσες ποσότητες ισορροπούν μεταξύ τους. Αυτό φαίνεται και στα παρακάτω διαγράμματα.

Σχέσεις συμμετρίας

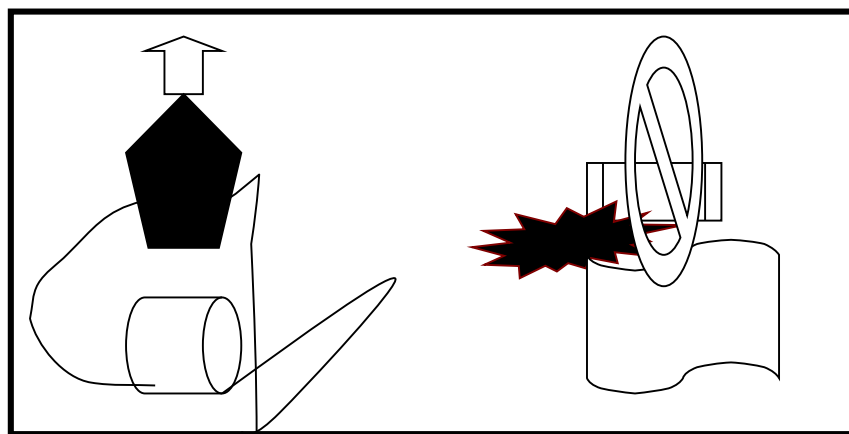
Συμμετρία
δύο
στοιχείων

Συμμετρία
ενός
στοιχείου
(μετωπική)

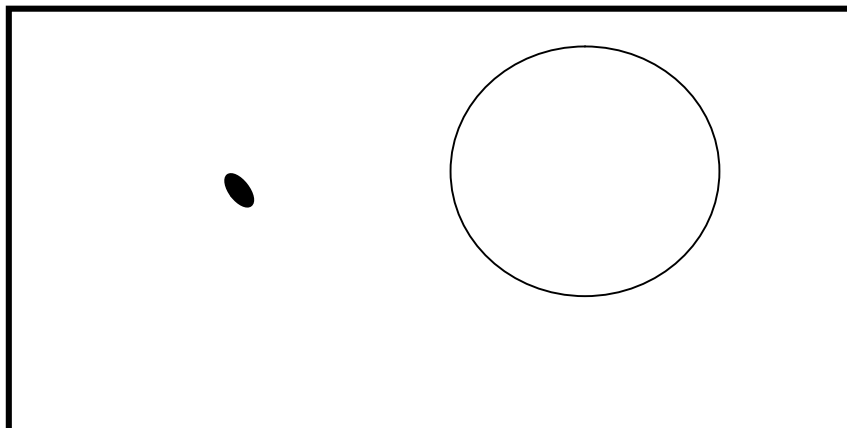

Συμμετρία
πολλών
στοιχείων

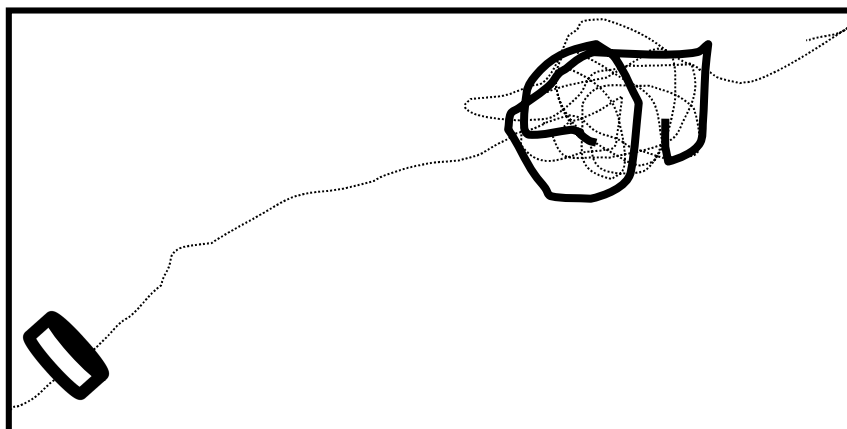

Σχέσεις ασυμμετρίας

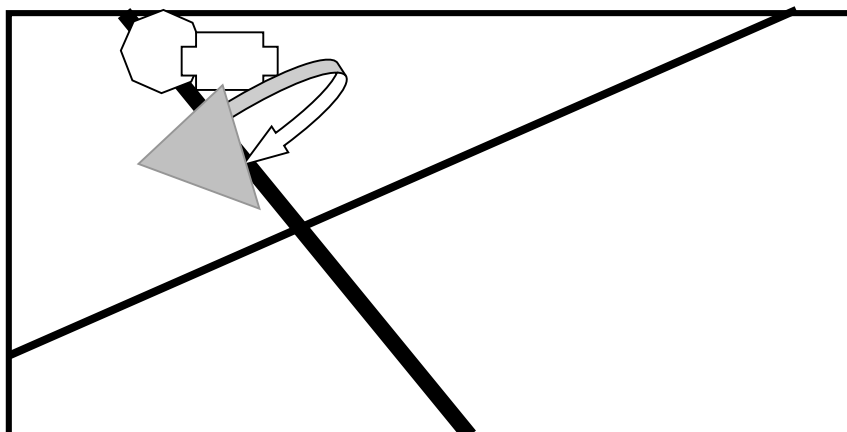
Ασυμμετρία δύο στοιχείων

Ασυμμετρία που σχηματίζεται από τη διαγώνιο.

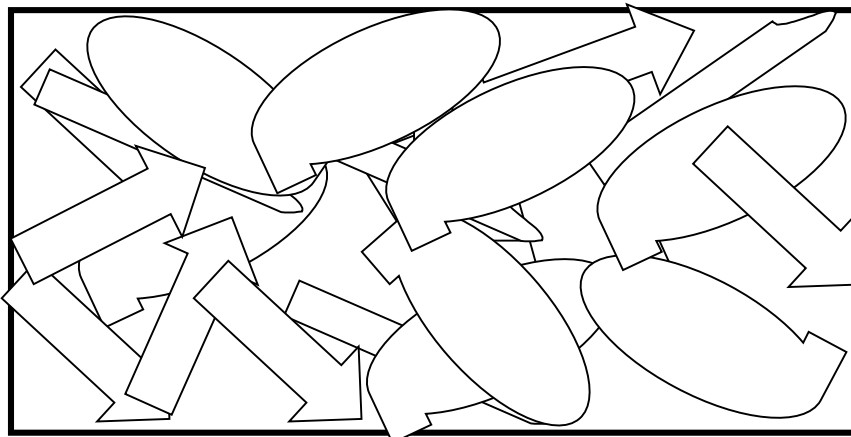

Ασυμμετρία γύρω από ένα X.

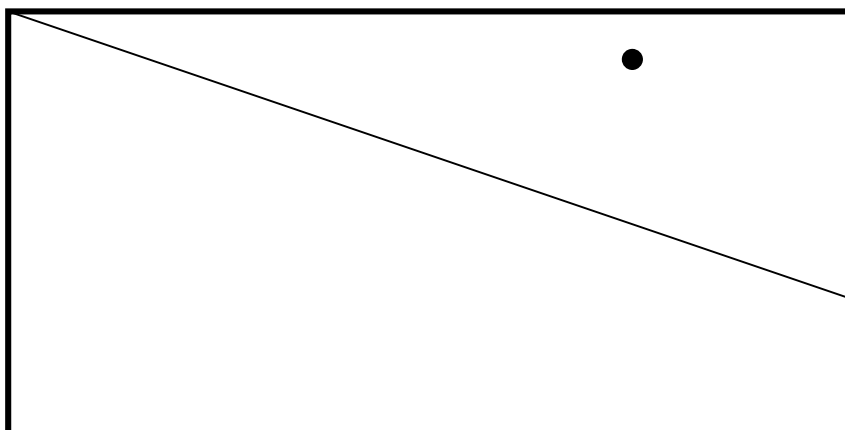

Η ασυμμετρία κτίζεται γύρω από την ένταση που οδηγεί στην ισορροπία. Για αυτό το λόγο η ασυμμετρία είναι ασυμβίβαστη με το κατακόρυφο πλέγμα. Η ασυμμετρία προκύπτει από την αναίρεση των ποσοτικών ισορροπιών και ολοκληρώνεται εκεί που σχηματίζεται η ποιοτική ισορροπία.

Η πιο ακραία μορφή συμμετρίας είναι η *all-over σύνθεση* (η σύνθεση όπου τα στοιχεία της σύνθεσης απλώνονται παντού). Εκεί τα συνθετικά στοιχεία απλώνονται και καλύπτουν ολόκληρη την επιφάνεια.

Μια ακραία μορφή ασυμμετρίας είναι η ένταση ανάμεσα στη πλάγια διαγώνιο και το σημείο.

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα βασικά στοιχεία συμμετρίας – ασυμμετρίας.

ΣΥΜΜΕΤΡΙΑ	ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ
<p>Η ισορροπία των ίσων</p> <p>Στατικότητα</p> <p>Το κενό συνοδεύει</p> <p>Οι κάθετοι άξονες στηρίζουν</p> <p>Οι τονικότητες και τα χρώματα απλώνονται παντού ισοδύναμα</p> <p>Κυκλαδικός πολιτισμός, Κλασικισμός, Αναγέννηση (Ιταλική και Φλαμανδική), Νεοκλασικισμός, Μινιμαλιστική Τέχνη</p> <p>Φειδίας, Ουτσέλλο, Τιτσιάνο, Πουσέν, Ενγκρ, Σερά, Σεζάν, Τζάντ, Μόραλης</p>	<p>Η εξουδετέρωση των αντιθέτων</p> <p>Κινητικότητα</p> <p>Το κενό ενεργοποιείται</p> <p>Οι διαγώνιοι άξονες πιέζουν</p> <p>Οι τονικότητες και τα χρώματα περικλείονται σε συγκεκριμένες περιοχές</p> <p>Ελληνιστική περίοδος, , Μπαρόκ, Ρομαντισμός, Φοβισμός, Εξπρεσιονισμός</p> <p>Σκόπας, Μιχαήλ Άγγελος, Καραβάτζιο, Ντελακρουά, Βαν Γκόγκ, Μπουζιάνης</p>

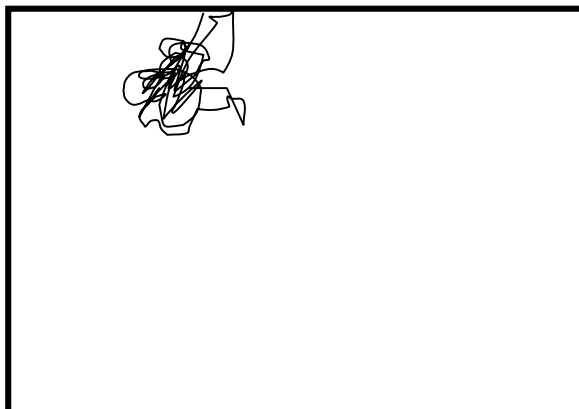
ΤΟ ΚΕΝΟ

Το κενό και ο τρόπος που προσδιορίζει τη σύνθεση είναι ένα από τα πιο ενδιαφέροντα εικαστικά προβλήματα. Το κενό είναι ότι και η σιωπή στη μουσική. Το κενό σχηματίζεται από τα στοιχεία που απουσιάζουν και αποδεικνύει τη δύναμη της απουσίας, μια δύναμη που μπορεί να είναι πιο σημαντική και από τα στοιχεία που υπάρχουν και δρουν. Η σχέση ανάμεσα στο κενό (αρνητικό) και την γεμάτη φόρμα (θετικό) μπορεί να δημιουργήσει ακραίες σχέσεις ασυμμετρίας.

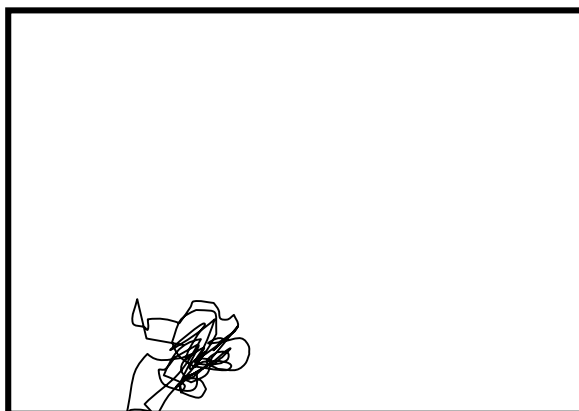
Θα εξετάσουμε διάφορες δυνατότητες χρήσης του κενού, και της σχέσης του κενού με την ενεργητική φόρμα.

ΠΡΟΣΟΧΗ ΤΟ ΚΕΝΟ ΕΥΚΟΛΑ ΕΚΠΗΤΕΙ ΣΕ ΑΔΕΙΟ

Διάφορες συνθετικές χρήσεις του κενού:

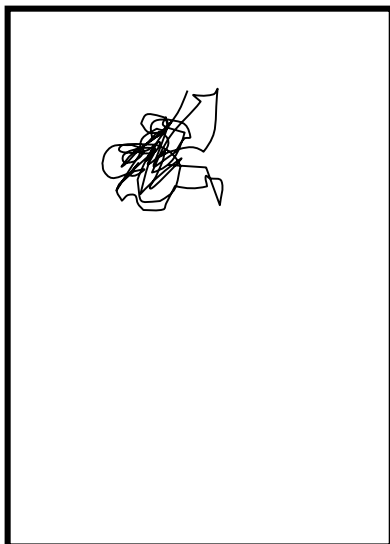

Το κενό σαν στήριγμα της φόρμας

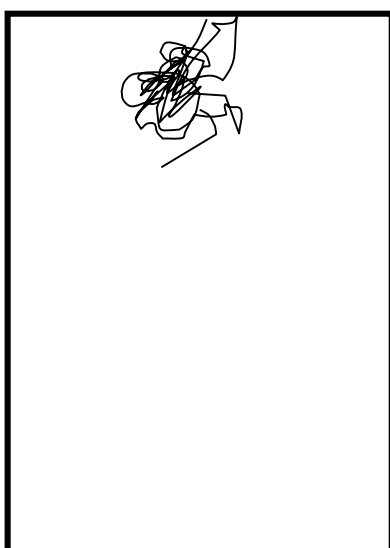

Το κενό σαν ορίζοντας

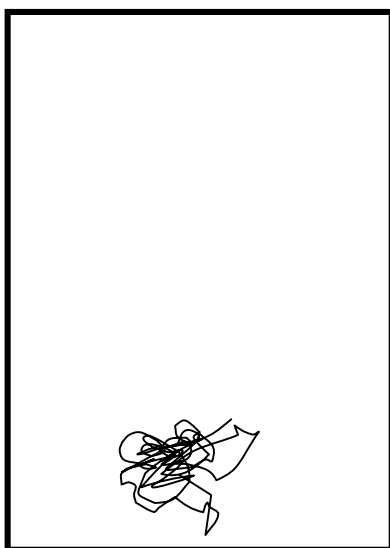
**Το Κενό
και η αίσθηση
της πτώσης**

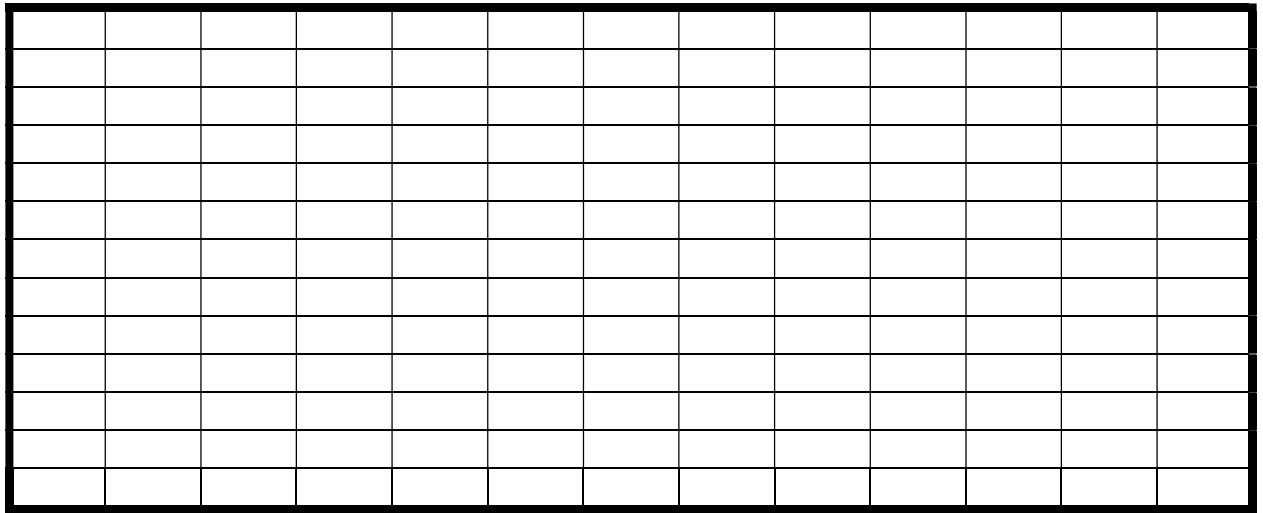
Το κενό δημιουργεί την αίσθηση της πτώσης

Η αίσθηση της πτώσης αποδυναμώνεται όταν η θετική φόρμα εφάπτεται με τα όρια του πλαισίου

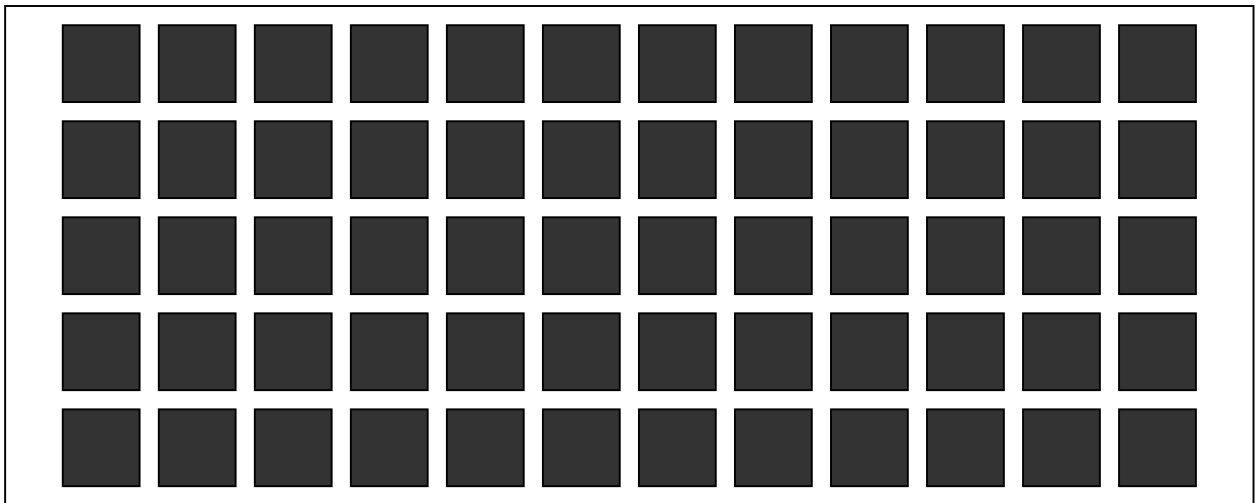

Η πτώση ολοκληρώνεται

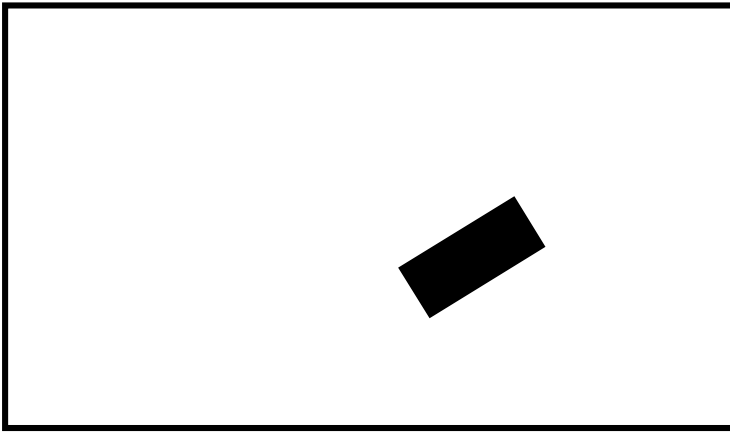

Το κενό λειτουργεί ανάμεσα στις γραμμές του πλέγματος σαν ο προσδιορισμός του βάθους. Η σύνθεση διαβάζεται με δύο τρόπους

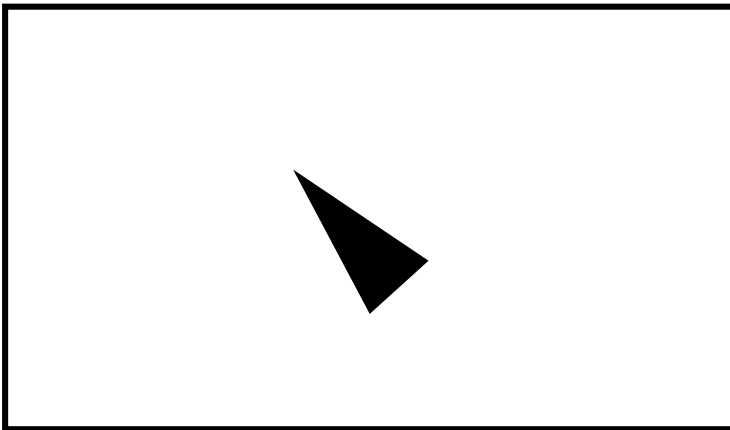
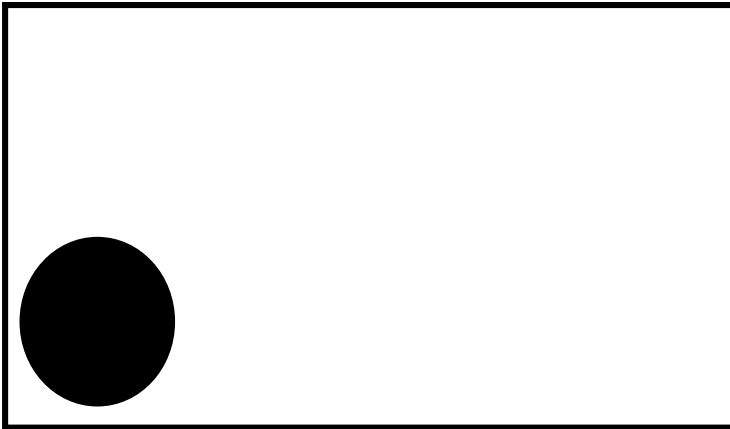
- Με θετικό τρόπο ακολουθώντας τους άξονες.
- Με αρνητικό τρόπο ακολουθώντας τα κενά.

Το κενό λειτουργεί θετικά και κατασκευάζει ένα πλέγμα με αντίστροφο τρόπο από ότι πριν.

Η ύπαρξη ή όχι ισορροπίας σε ένα πλαίσιο όπου κυριαρχεί το κενό, εξαρτάται όχι μόνο από τη θέση της θετικής φόρμας αλλά και από το σχήμα και την εικόνα της.
Σε ποια από τα πλαίσια της σελίδας υπάρχει ισορροπία;

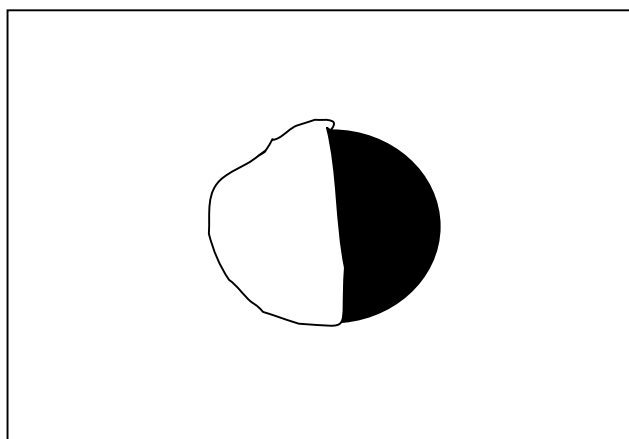
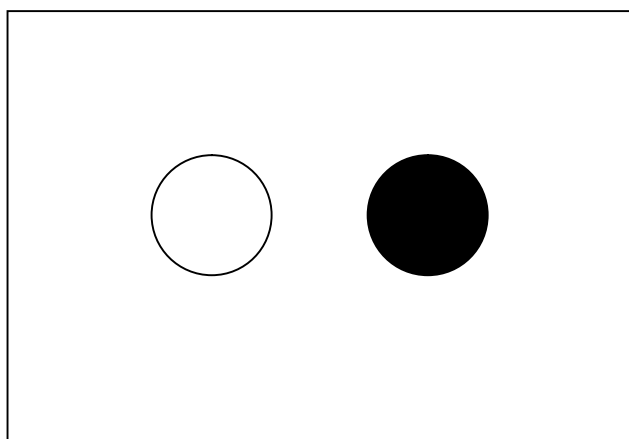
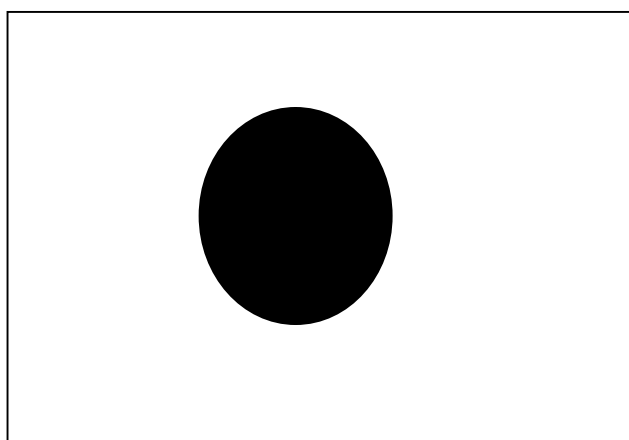
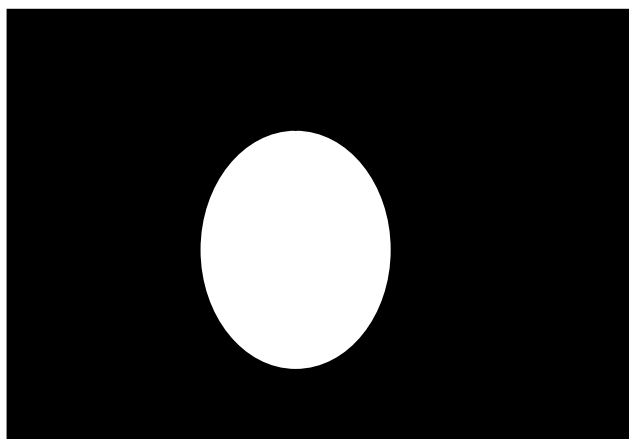

ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ. ΘΕΤΙΚΟ - ΑΡΝΗΤΙΚΟ

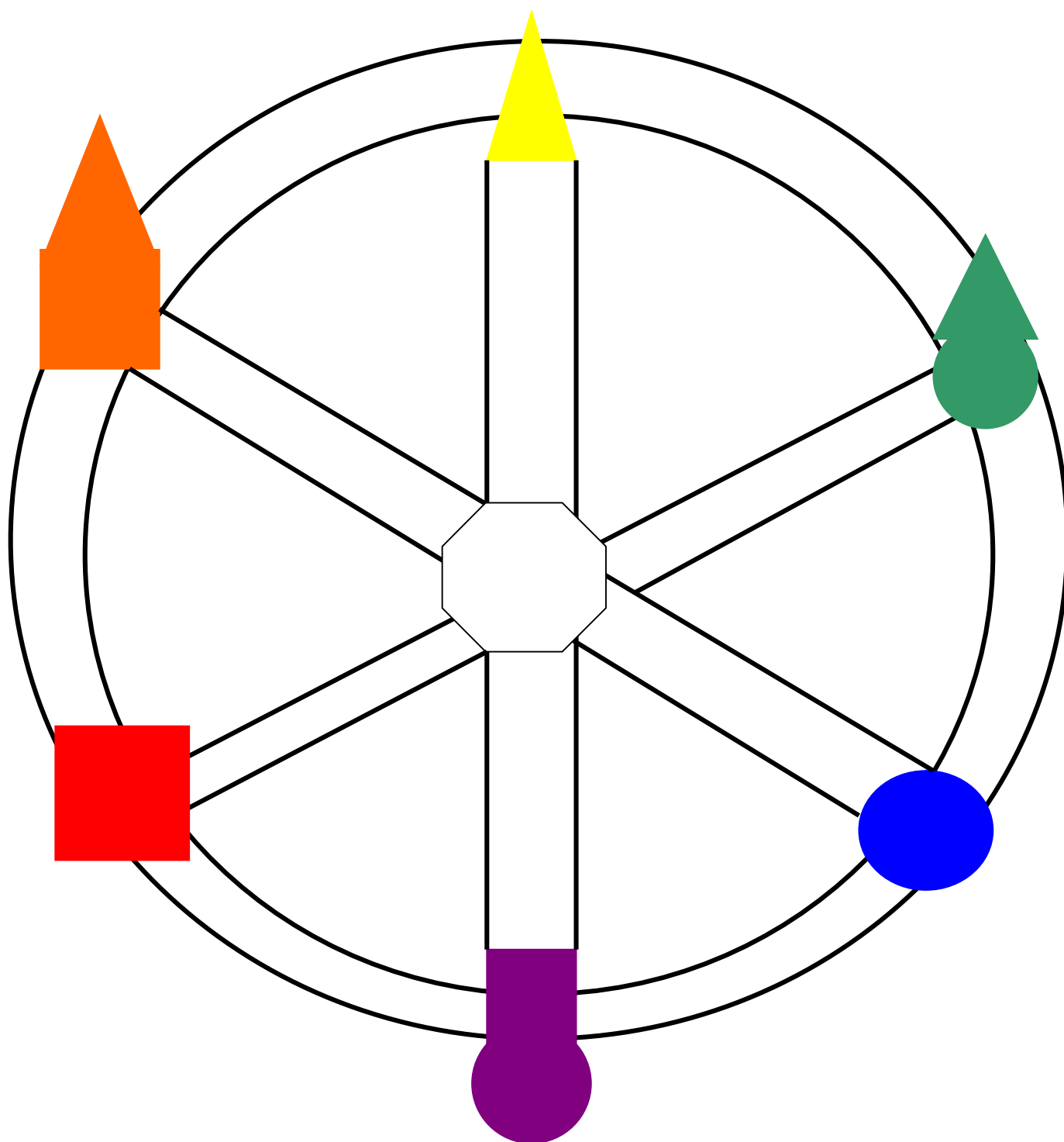
Στη σύνθεση σχηματοποιούνται αντιθετικές σχέσεις που προσδίδουν στο χώρο τις ενδιαφέρουσες εκείνες εναλλαγές που καθιστούν τη σύνθεση ενδιαφέρουσα. Οι αντιθετικές σχέσεις λειτουργούν σε ζευγάρια που έχουν μια αμφίδρομη σχέση αλληλοσυμπλήρωσης και σύγκρουσης ταυτόχρονα. Μερικές βασικές αντιθετικές σχέσεις:

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	
Φως	Σκιά
Άδειο	Γεμάτο
Πλακάτο	Χειρονομακό
Τρισδιάστατο	Δισδιάστατο
Δισδιάστατο	Γραμμικό
Γραμμικό	Τρισδιάστατο
Αφαιρετικό	Περιγραφικό
Στατικό	Ενεργητικό
Συμμετρικό	Ασύμμετρο
Καθαρό χρώμα	Εξουδετερωμένο χρώμα

ΘΕΤΙΚΟ-ΑΡΝΗΤΙΚΟ (τέσσερις εκδοχές)

ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΧΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

1. Αρμονικές σχέσεις:

Κάθε χρώμα με τα δύο διπλανά του στο Χρωματικό Κύκλο

Παράδειγμα: Μπλέ - Μωβ
Μπλέ - Πρασινό

2. Αντιθετικές σχέσεις:

Κάθε χρώμα με τα δύο αμέσως επόμενα από τα διπλανά του στο Χρωματικό Κύκλο

Παράδειγμα: Πράσινο- Πορτοκαλί
Πράσινο – Μωβ

3. Συμπληρωματικές σχέσεις:

Κάθε χρώμα με το αντιδιαμετρικό του στο Χρωματικό Κύκλο

ΖΕΥΓΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΩΝ

ΜΠΛΕ - ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ
ΚΟΚΚΙΝΟ - ΠΡΑΣΙΝΟ
ΚΙΤΡΙΝΟ - ΜΩΒ

**ΚΑΘΕ ΧΡΩΜΑ ΕΧΕΙ: ΔΥΟ ΑΡΜΟΝΙΚΑ
ΔΥΟ ΑΝΤΙΘΕΤΑ
ΕΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ**

4. Σχέσεις θερμού-ψυχρού:

Η κατάταξη των χρωμάτων σε θερμά η ψυχρά είναι η περισσότερο υποκειμενική προσέγγιση των χρωμάτων

Κοιτάμε ένα αντικείμενο και αποφασίζουμε αν μας προκαλεί την αίσθηση του απειλητικού Θερμού (και τότε το ζωγραφίζουμε με ανοικτό κόκκινο, του θερμού της θαλπωρής (και τότε το απεικονίζουμε με ανοικτό κίτρινο) η της αίσθησης του ψυχρού (και τότε το απεικονίζουμε με αν ανοικτό γαλάζιο.

Έτσι ένα καλοριφέρ που είναι ανοικτό μπλε:

1. Μπορεί να ζωγραφιστεί γαλάζιο διότι το ανοικτό μπλε είναι ψυχρό χρώμα.
2. Μπορεί να ζωγραφιστεί κόκκινο διότι μπορεί αυτός που το ζωγραφίζει να έχει καεί κάποια φορά ακουμπώντας το χέρι του στο καλοριφέρ
3. Μπορεί να ζωγραφιστεί με ανοικτό κίτρινο αν υπερισχύει η αίσθηση της θαλπωρής της ζέστης.

ΡΥΘΜΟΣ

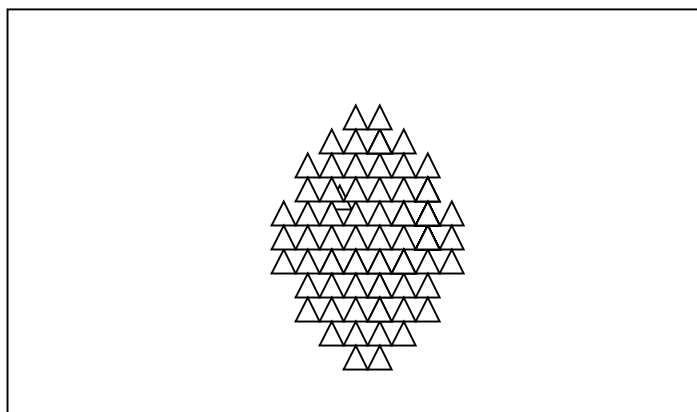
«Οι ποσοτικές και ποιοτικές αντιθέσεις βρίσκονται στη βάση αυτού που περιγράφεται ως *ρυθμός* στις εικαστικές τέχνες. Με τον όρο *ρυθμός* ορίζω μία ιδιότητα που σχηματίζεται από μια διαδοχή στοιχείων σε ανάπτυξη. Ρυθμός υπάρχει σε κάθε εικόνα όπου κυριαρχεί ένα διακοσμητικό μοτίβο. Τα διακοσμητικά σχέδια αποτελούν την πιο προφανή εφαρμογή του ρυθμού. Ο ρυθμός είναι παρών και στο απλούστερο εικαστικό μοτίβο, στην εναλλαγή θετικής φόρμας και κενού, παρόλο που η επανάληψη και μόνο αποτελεί την εφαρμογή του ρυθμού με τον πιο απλό τρόπο.

Η ετυμολογική προέλευση της λέξης ρυθμός είναι η λέξη ροή. Ένα ρυάκι κυλά: σε περίοδο ξηρασίας ο ρυθμός του είναι γαλήνιος. Σε περίοδο πλημμύρας ο ρυθμός του γίνεται ταραγμένος, απότομος και προκαλεί έντονο και άγριο παφλασμό. Οι ρυθμικές αντιθέσεις είναι αντιθέσεις ροής.»

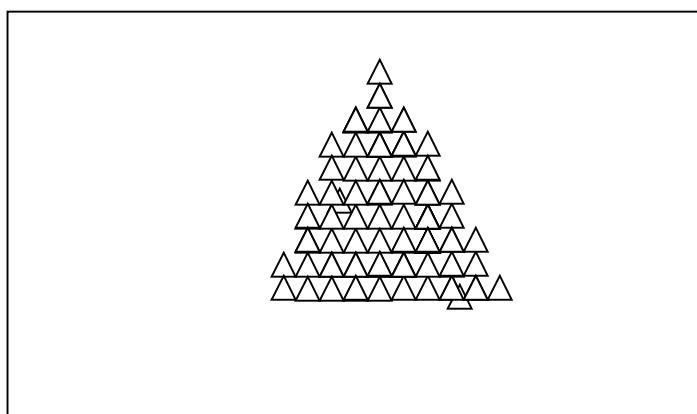
Από το βιβλίο (*Design and Expression in the Visual Arts* του John F.A. Taylor, σελ. 80, Dover, Νέα Υόρκη, 1964)

ΡΟΗ > ΡΥΘΜΟΣ

Το στοιχείο που επαναλαμβάνεται σε μια εικόνα, η ενότητα που σχηματίζει με την επανάληψή της την τελική φόρμα, ορίζεται ως *εικαστικό μοτίβο*.

Τα εικαστικά μοτίβα *τρίγωνο* σχηματίζουν νοητή έλλειψη

Τα εικαστικά μοτίβα *βέλος* δημιουργούν τρίγωνο

ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ

Visual Arts: A term that includes all the categories of art that are related to image: the Fine Arts (painting , sculpture, engraving), the Decorative Arts (ceramics , jewelry etc.), the Applied Arts (graphic design , interior design etc.) and the Art and Technology forms (computer art , photography, holography, cinema).*

Color: A spectrum of light perception. Its main properties are:

Value: the degree of lightness or darkness.

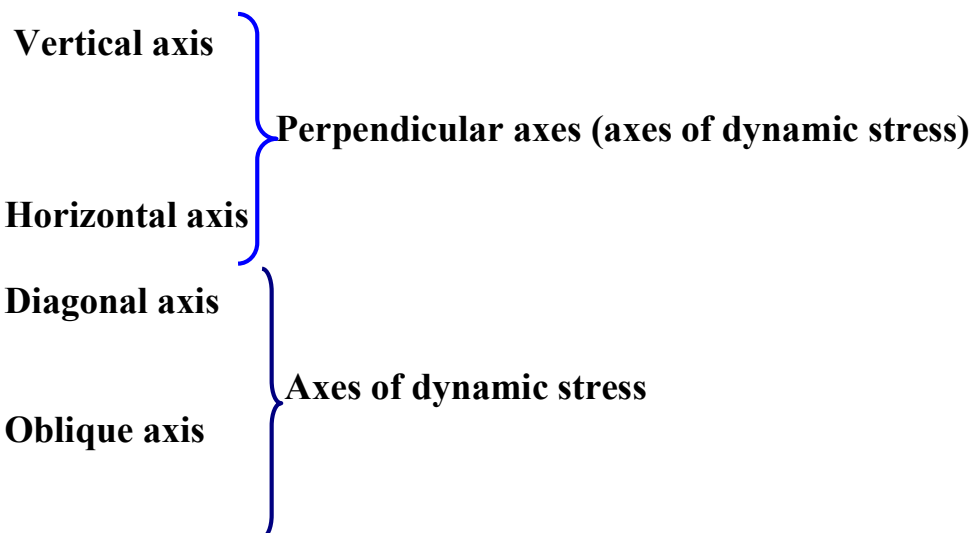
Hue : the perceptual distinctions within the frame.

Intensity or Chroma: the degree of purity of hue.

Saturated, Saturation: refers to the full intensity of color. The intensity or sature is modified by desaturation: intermixture with a thinning agent, black, white or gray or by the mixture of complementary hues or any combination of the above.*

Field: The space within the frame or the space for manipulation.

Axis : An actual or visual straight line created from directional motives.

Symmetrical Equilibrium: A field is in symmetrical equilibrium if the parts lying opposite to each other about the perpendicular axes correspond in size, shape and relative position as a mirror image corresponds to the thing mirrored (quantitative equilibrium).*

Dynamic Equilibrium: A visual equilibrium governed by the principle of asymmetry (qualitative equilibrium).*

Thrust: The value acquired by a motive by virtue of its directionality, when it is set in concert with other motives.*

Counterthrust: The effect created by the elements that neutralize the thrust.

Pattern: An order among elements whose relations to its other are governed by a discerned principle.

Affinity of forms: the effect created from the fact that the forms are never neutral. They stand to each other in varying degrees of affinity. They mutually attract or they mutually repel each other. Where there is no affinity there can be no pattern.*

Frequency: An increase or diminution of intervals.

Intensity: An increase or diminution of the positive form.

Ambiguity: The qualities acquired when the intervals and the positive forms are equated.*

Progression: A graduated variation of ascending intensities. The same motive that read from left to right exhibits a progression exhibits read from right to left a regression.*

Plane or Shape: A surface area defined by linear boundaries.

Theme and Variation: A quality produced from the combination into a single principle, of the principle of repetition and the principle of contrast.

Formalistic element: an element of a visual composition that is related to the formalistic properties of an artwork (composition, color, value, grid, hue etc.).

Illustrative element : an element of a visual composition that is related to the image that is presented on the visual surface.

Color veil : a thin layer of color (1 part color - 8 parts medium) that creates an effect of transparency (syn. tint , wash).

Impasto : application of color with thick masses of substance (see the work of Van Gogh , De Kooning) . The opposite result is created when we work with washes.

Texture : the way the surface of a visual object is built .

Trace : the result created from the movement of the tool when we work on a visual surface (brush or knife in painting , in sculpture , arrow in computer etc.).

2-D : two-dimensional

3-D : three-dimensional

Classical Composition : a composition where the grid is created vertical and horizontal axes , the values are distributed evenly on the surface and the subject matter is presented in a sober way .

Expressionistic (Baroque) Composition : a composition where the grid is created from diagonal and oblique axes , where there is a strong contrast of values, and the subject matter is presented in a dramatic and emotional manner.

Actual element : a formalistic element that actually exists on the surface of an artwork..

Visual element : a formalistic element that is suggested and does not actually exist.

ex. The columns in the work of Poussin « The Marriage » are actual axes of the grid of the composition . The torso of Christ in the « Deposition » of Carravagio creates a visual diagonal axis

- Οι ορισμοί είναι από το “ Design and Expression in the Visual Arts”, John F. Taylor, Dover, 1964.

ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΤΟ ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΟ

Περιγράφουμε τρόπους μετάβασης από το ρεαλιστικό στο αφαιρετικό. Διάφορες δυνατότητες και προσεγγίσεις.

- 1) Αλλαγή στην χρωματική κλίμακα, όπως μονοχρωμία, άσπρο-μαύρο, συμπληρωματικά χρώματα.
- 2) Μια λεπτομέρεια μπορούμε να της δώσουμε μεγαλύτερη σημασία και μέγεθος τονίζοντας την. Δίνουμε δηλ. έμφαση σε ένα αντικείμενο.
- 3) Δίνουμε μεγαλύτερη σημασία σε κάποιους ρυθμούς που υπάρχουν και τους κάνουμε να κυκλοφορήσουν σε όλο μας το έργο. Πχ το ορθογώνιο που δημιουργεί ένα παράθυρο να κυκλοφορήσει σε όλο το έργο
- 4) Να τονιστούν κάποιοι άξονες που θα υπάρχουν μέσα στο έργο πχ. στο σχέδιο του ταύρου από τον Πικάσο τονίζονται ορισμένοι εσωτερικοί άξονες
- 5) Να μοιραστούν σε τετράγωνα όλο το έργο πχ. $4 \times 4 = 16$ τετράγωνα και να ζωγραφίσουμε σε κάθε μικρογραφία κάποιων περιοχών ή και ολόκληρου του έργου.
- 6) Κάποιο στοιχείο του έργου μας να το αναδειχθεί σε ένα πρώτο επίπεδο και το υπόλοιπο έργο να γίνει σε αντιπαράθεση θολό.
- 7) Μπορούμε κάποιο αφαιρετικό στοιχείο πχ. ρυθμός να διαχυθεί σε όλο το έργο.
- 8) Τονίζουμε τα σχήματα του έργου μας διαφορετικά πχ. τα τετράγωνα τα κάνουμε κοίλα ή καμπύλα ή αντίστροφα.
- 9) Να κάνουμε αντιστροφή δηλ. να αλλάξουμε θέση σε όλα τα αντικείμενα όπως κάνει και ο Πικάσο που «ανοίγει» τον χώρο και επιτρέπει έτσι πολλαπλές αναγνώσεις.
- 10) Να σπάσει η δομή του έργου με κολλάζ και προσθήκη διαφορετικών υλικών.